

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

- 1) орієнтація на збільшення масштабу і розширення складу перспективних технологій, особливо на серединних і заключних стадіях технологічного циклу, що забезпечують зростання доданої вартості первинних ресурсів;
- 2) ліквідація втрат ресурсів (сировинних, енергетичних, трудових) через неузгодженість між компонентами технологій, що можлива шляхом модернізації діючих технологій на основі інновацій, пов'язаних із попередніми і наступними технологіями;
- 3) зміна економічної та інвестиційної політики в напрямі створення більш інвестиційної привабливості для завершальних стадій технологічного циклу.

Можливістю для більш швидкого розгортання науково-технологічного потенціалу промисловості має стати освоєння технологій інноваційного менеджменту корпоративних структур в економічно відповідальну конкуренцію на ринках продукції та послуг. Тим самим з'являться умови для формування потужного організаційного ресурсу науково-технологічного потенціалу – становлення суб'єктів діяльності корпоративного рівня, без яких витримати міжнародну конкуренцію і вийти на ринки інших країн практично неможливо. Організаційні та інвестиційні ресурси промислових корпорацій вкрай необхідні в умовах зростаючих темпів глобалізації господарської діяльності.

Стабільне економічне зростання в середньо- та довгостроковій перспективі буде залежати від трьох основних факторів:

- 1) технологічного рівня (рівень інноваційної активності та ступінь розвитку ІКТ);
- 2) стану суспільних інститутів (законодавча база, боротьба з корупцією та інше);
- 3) стану макроекономічного середовища (макроекономічна стабільність, кредитний рейтинг країни, витрати уряду та інше).

Важливу роль при цьому відіграють фактори інноваційного розвитку економіки, серед яких: фактор мотивації та запитуваності інновацій; техніко-економічна трансформація виробництва, характер і структура ринку та інше. За цих умов ймовірним буде наступний прогноз питомої ваги обсягу реалізованої інноваційної продукції за видами економічної діяльності на період до 2025 р.

Для реалізації позитивного варіанту сценарію перед вітчизняною наукою (перш за все галузевою) постають завдання:

- 1) проаналізувати, чи існують технологічні заділи, що могли б істотно збільшити частку вітчизняної продукції на кожному із перерахованих вище ринків (кількісний критерій повинний бути приблизно таким же). Якщо такі заділи є, то потрібна розробка свого роду бізнес-плану, у якому розподілена участь у його фінансуванні і реалізації держави і приватного бізнесу;
- 2) здійснити аналіз перспектив інновацій у галузях, де застосування високих технологій у даний час знаходиться в відносно низькому рівні. До них, наприклад, можна віднести сільське господарство, промисловість будівельних матеріалів, будівництво, металургію.

РЕЗЮМЕ

В статье проанализирована ситуация относительно инновационного развития на региональном и государственном уровнях.

Ключевые слова: национальная инновационная система, инновации, региональный уровень

РЕЗЮМЕ

В статті проаналізовано ситуацію щодо інноваційного розвитку на регіональному та державному рівнях.

Ключові слова: національна інноваційна система, інновації, регіональний рівень

SUMMARY

The article analyzed the situation of innovation development at regional and national levels.

Keywords: national innovative system, innovations, regional level

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ СХОДУ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ

Адамов Б.І., перший заступник голови Донецької обласної адміністрації, д.е.н., професор

Аналіз сучасного стану вітчизняної економіки та її неспроможності протистояти світовій економічній кризі дає чітко зрозуміти, що інвестиції є необхідною умовою сталого розвитку країни та підсилення її економічного потенціалу. Інвестиційна діяльність в Україні передусім потребує обґрунтованої державної стратегії, підтриманої злагодженою дією відповідних регуляторних інституцій. Інвестиційна стратегія є комплексом взаємопов'язаних заходів у грошово-кредитній, фінансовій, бюджетно-податковій, зовнішньоекономічній, економіко-правовій та інших сферах, розрахованим на тривалий період. Ефективна інвестиційна політика повинна посідати центральне місце в комплексі заходів, що здійснюються в грошово-кредитній, фінансовій, зовнішньоекономічній сферах. Однак попри численні декларації, інвестиційна політика й досі не стала предметом першочергової уваги влади, а інвестиційні заходи мають демонстративний характер. При цьому, як показує світовий досвід, передумовою успішних трансформацій завжди є чіткість пріоритетів і політичних інструментів їхнього досягнення.

До найбільш вагомих етапів у системі державного регулювання інвестиційної діяльності можна віднести: прийняття у грудні 1993 р. Закону України «Про Державну програму заохочення іноземних інвестицій окремі елементи в Україні», яким було закріплено ряд стимулів для активізації інвестиційної діяльності: введення пільгових норм амортизаційних відрахувань, тимчасове звільнення від податку на прибуток залежно від обсягу іноземної інвестиції, надання податкового кредиту на пільгових умовах за тими видами податків, які підлягають сплаті в перші три роки існування підприємства, надання уповноваженими банками на пільгових умовах кредитів за рахунок спеціального бюджетного фонду. Слід згадати і діяльність Національного агентства України з питань розвитку та європейської інтеграції або створення Державного агентства України з інвестицій та інновацій.

Аналізуючи галузеву привабливість України, можна зробити висновок, що в даний час найбільш інтенсивні інвестиційні процеси повинні спостерігатись у високорентабельних сферах, що не потребують значних вкладень капіталу при забезпеченні його швидкої віддачі. Це, насамперед, сфера внутрішньої торгівлі, переробка сільськогосподарської продукції, легка промисловість.

Також серед факторів, які сприятимуть залученню іноземних інвестицій у цей регіон можна віднести наступні: наявність розвиненої мережі банківських установ, наявність транспортної інфраструктури (залізничний, морський, авто- та авіатранспорт), яка обслуговує транспортні потоки в першу чергу з Росією, можливість залучення іноземних інвестицій через транскордонне співробітництво та єврорегіони. Істотним заохочувальним фактором, як для вітчизняних та і закордонних інвесторів, є проведення чемпіонату Європи з футболу у 2012 році.

При детальному розгляді стану економічної привабливості східного регіону України (Донецька, Луганська, Харківська області) слід відзначити високий ступінь зносу основних фондів у цих – промислово розвинених областях (див. табл. 1), особливо загрозливою є ситуація у Харківській області.

Оскільки по деяких видах економічної діяльності ступінь зносу є дуже великою, можна зробити висновок, що і потреба в інвестиціях в цих сферах економічної діяльності є суттєвою, однак, якщо проаналізувати рівень рентабельності цих сфер, можна дійти висновку, що для потенційного інвестора вони є економічно привабливими (див. табл. 2).

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Таблиця 1

Показники зносу основних засобів та інвестиційної нерухомості у 2008 році у Донецькій, Луганській та Харківській областях, %	Таблиця 1		
	Донецька область	Луганська область	Харківська область
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	37,7	44,2	41,1
Рибальство, рибництво	52,8	76,1	39,1
Промисловість	54,9	44,4	65,7
Добувна	55,2	40,4	45,7
Переробна	49,5	44,7	65,4
Будівництво	68,3	40,8	44,9
Діяльність транспорту та зв'язку	69,4	76,7	95,1
Фінансова діяльність	28,1	27,0	22,3
Освіта	30,3	63,8	59,8
Всього	54,2	52,6	81,8

Цю ситуацію, наприклад для Харківської області у сфері діяльності транспорту та зв'язку можна пояснити наступним чином, власники основних фондів в цій сфері не зацікавлені в оновленні в першу чергу рухомого складу та інших виробничих потужностей через високий рівень зносу (більше 95%) і намагаються отримати максимальну віддачу з них, «вимиваючи» обігові кошти транспортних підприємств.

Таблиця 2

Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності за 9 місяців 2009 року у Донецькій, Луганській та Харківській областях, %	Таблиця 2		
	Донецька область	Луганська область	Харківська область
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	8,6	1,9	0,2
Промисловість	-0,6	-3,7	4,7
Будівництво	-4,3	-4,4	-2,1
Діяльність транспорту та зв'язку	7,7	0,2	8,2
Фінансова діяльність	-1,5	0,1	-3,7
Освіта	11,8	1,8	1,3
Всього	0,5	-3,4	1,8

Цікавим є той факт, що для Донецької та Луганської областей є найбільш інвестиційно привабливими не галузі промисловості, а сільське господарство та освіта для Донецької області, для Луганської області це торгівля автомобілями та мотоциклами (14% рентабельності), в той час як для Харківської області ця сфера діяльності була найзбитковішою (36,8% збитковості).

Протягом останнього часу в Україні використовувались майже усі напрямки стимулювання інвестиційної діяльності:

1. Фінансово-кредитне стимулювання (безвідсоткові кредити, часткова компенсація кредитних ставок, інвестиційні гарантії).
2. Податкове стимулювання (зниження ставки податку, звільнення від податку на землю, податкові пільги при імпорті).

3. Стимулювання інфраструктурного забезпечення (надання землі в безоплатне користування або за пільговими цінами, субсидії на користування енергією).

4. Стимулювання конкретних інвестиційних проектів (цільове фінансування ресурсо- і природозахисного устаткування, цільове фінансування проектів, допомога в проведенні техніко-економічних обґрунтувань проектів, цільове фінансування здійснення науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт).

5. Протекціоністські заходи (диференційовані тарифи, стандартизація, сертифікація та інші обмеження).

Одним із основних напрямків діяльності державного апарату по активізації інвестиційної діяльності є податкове стимулювання залучення коштів у реальний сектор економіки. Податкова система України виконує виключно фіскальні функції, лягаючи важким тягарем на фінанси суб'єктів господарювання. Відсутня довгострокова програма зниження податкового навантаження та перерозподілу податкових надходжень на користь місцевого самоврядування, навпаки, централізація фінансових ресурсів має стійку тенденцію до посилення. Концепції реформування податкової системи, проекти Податкового кодексу де-факто спрямовані на усунення окремих недоліків, оминають увагою її загальну невідповідність потребам розвитку економіки.

Вагоме місце у стимулюванні інвестиційної активності посідає грошово-кредитна політика, що здійснюється Національним банком України. Водночас, як показала практика, стимулювання економічного зростання монетарними методами має бути вкрай обережним.

Ступінь застосування тих чи інших заходів рік від року коливається і в основному обумовлено політичними факторами, а не принципами економічної доцільності. Так, наприклад, потужна фінансова підтримка окремих підприємств Східного регіону у 2003-2004 році підвищила долю коштів державного бюджету у структурі джерел інвестування з 5 до 10,5%.

Інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання значною мірою обмежена браком інвестиційних ресурсів в державі, тому найдоступнішим джерелом ресурсів залишається власний капітал. Водночас достатньо капіталізованими є переважно підприємства експортних галузей (переважно металургія та хімія). Ці ж підприємства є ледь не єдиними, що мають доступ на міжнародні ринки капіталу та активно фінансують свої інвестиційні програми за рахунок розширення власного капіталу (в основному операції IPO) та корпоративних запозичень (в основному операції євробонди). Також потужні підприємства хімії та металургії мають можливість залучати синдикувані кредити у іноземних банків за ціною, значно нижчою на вартість кредитних ресурсів в Україні.

В результаті саме такі підприємства мають достатньо ресурсів для активної інвестиційної діяльності, тим самим закріплюючи сировинну спрямованість економіки України та значні структурні диспропорції. Таким чином інвестиційні процеси забезпечують економічне зростання на базі розширеного відтворення, однак економічний розвиток при цьому залишається без необхідних ресурсів.

В умовах світової фінансово-економічної кризи ключовим завданням державного регулювання інвестиційної діяльності стає управління процесами трансформування заощаджень у інвестиції. Тривалий час владні структури необрігнтовано концентрували увагу виключно на залученні іноземних інвестицій, у той час як переважна більшість дослідників відмічала наявність потужного інвестиційного потенціалу всередині держави.

Цю тезу може підтвердити нижче наведена статистика. Найбільш інвестиційно привабливими для іноземних інвесторів в Донецькій області є металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, у яке надійшло 328,4 млн.дол. (19,9% від загального обсягу інвестицій), операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 277,3 млн.дол. (16,8%), надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту – 235,4 млн.дол. (14,3%). Хочеться відмітити, що більше половини всіх іноземних інвестицій надійшла з офшорних зон (Кіпр, Британські Віргінські острови).

Пріоритетними для залучення прямих інвестицій в Харківській області є фінансова діяльність – 1267,2 млн.дол. (61,7% від загального обсягу інвестицій) – 90% інвестицій в цю сферу надійшла з Франції. На другому місці серед країн-інвесторів – Кіпр (25% загальнообласного обсягу інвестицій).

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Значні обсяги інвестицій в Луганській області внесено в підприємства з такими видами економічної діяльності як виробництво коксу, продуктів нафтопереробки, хімічна та нафтохімічна промисловість – 140,9 млн.дол., будівництво – 70,9 млн.дол., найбільшою країною-інвестором був Кіпр (майже 60%).

Підсумовуючи, можна сказати, що інвестицій з країн-офшорів є вітчизняними інвестиціями, які нелегальним шляхом було вивезено, і тепер повертаються в економіку регіону, «захищеними» статусом іноземних. Також розподіл інвестицій всередині областей є неоднаковим, якщо в перших двох основних реципієнтах інвестицій були обласні центри, то для Луганської області це були міста Лисичанськ та Северодонецьк, що можна пояснити, по-перше спрямованістю інвестицій у нафтопереробку та хімію - Лисичанський НПЗ, Северодонецький хімічний завод тощо, а по-друге, ці підприємства є основними експортерами регіону.

Системі управління іноземним інвестуванням в Україні бракує комплексності. Регулювання залучення іноземних інвестицій в економіку України має здійснюватися на всіх етапах інвестиційного процесу: «вибір країни інвестування» – «вибір форми інвестування» – «вибір галузі/проєкту» – «внесення інвестиції» – «реєстрація/визнання права власності» – «управління інвестицією/ функціонування підприємства» – «розподіл прибутків» – «виведення інвестиції». Тільки комплексний підхід або постійне «супроводження» з боку державних органів іноземних інвестицій може забезпечити дійсно ефективне їх регулювання.

У нових умовах світової фінансово-економічної кризи основним завданням системи державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні має стати найбільш ефективна трансформація наявних заощаджень у інвестиційні ресурси.

Для збільшення обсягів іноземного капіталу доцільно було б створити систему диференційованих податкових пільг, які б компенсували несприятливий інвестиційний клімат або можливі ризики. До такої системи пільг необхідно включати субсидії за рахунок державного і місцевих бюджетів на інвестування проєктів у пріоритетні галузі економіки, звільнення від оподаткування коштів підприємств, які направляються на розвиток власного виробництва.

Напрямами покращення інвестиційної привабливості регіонів країни доцільно було б доповнити такими діями:

- реалізація інвестиційних проєктів за рахунок коштів державного, місцевого бюджету, а також іноземних інвестицій та кредитів;
- виконання заходів державних та регіональних цільових програм;
- розгляд інвестиційних проєктів, в тому числі включення їх до бази даних;
- впровадження передового досвіду інших країн у сфері інвестиційної діяльності;
- реалізація заходів по залученню банків до фінансування проєктів;
- впровадження заходів з розвитку інвестиційної інфраструктури – методичних семінарів, виставок, форумів, «круглих столів», презентацій інвестиційних проєктів, зустрічей з інвесторами;
- створення центрів з проєктного управління та бізнес-планування.

Реалізація цих заходів в першу чергу залежить від державної політики, головним завданням якої на сучасному етапі розвитку є структурна перебудова економіки. Відповідно до цього, пріоритетними напрямами для залучення і використання іноземних інвестицій повинні стати:

- 1) завершення формування відповідної нормативно-правової бази;
- 2) подальше реформування податкової системи;
- 3) досягнення політичної стабільності;
- 4) зміцнення фінансово-кредитної системи, створення небанківських фінансових установ, особливо лізингових і страхових компаній, венчурних фондів;
- 5) сприяння розвитку інститутів фондового ринку;
- 6) стимулювання залучення інвестицій у науково-технічну та інноваційну діяльність.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрена инвестиционная привлекательность областей Востока Украины в условиях кризиса.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, регионы Украины, экономический кризис

РЕЗЮМЕ

У статті розглянута інвестиційна привабливість областей Сходу України в умовах кризи.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, регіони України, економічна криза

SUMMARY

In article investment appeal of areas of the East of Ukraine in the conditions of crisis is considered.

Keywords: investment attractiveness, regions of Ukraine, economic crisis

РАЗВИТИЕ МОРСКОГО ТРАНСПОРТА УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В ЧЕРНОМОРСКОМ РЕГИОНЕ

Макогон Ю.В., заведующий кафедрой «Международная экономика» ДонНУ, директор Донецкого филиала Национального института стратегических исследований, заведующий сектором Института экономики промышленности НАН Украины, Заслуженный деятель науки и техники Украины, д.э.н., профессор

Тезис «Украина — морская держава» воспринимается как аксиома. Из причерноморских государств Украина имеет самую большую протяженность приморской полосы, развитый морехозяйственный комплекс.

Украина имеет самое большое число морских портов среди всех стран на Черном и Азовском морях. 19 морских торговых, 3 морских рыбных, работающих ныне с теми же грузами, что и торговые порты, и изрядное число терминалов различных форм собственности. Наши морские торговые порты вместе с рыбными и прочими терминалами переработали в 2005 году около 139 млн тонн грузов. Это второе место в регионе после российских черноморско-азовских портов и терминалов, которые переработали 148,7 млн тонн. На третьем месте порты румынские (Констанца с Мидией и Мангалией) — 60,6 млн тонн.

Вместе с тем тенденции развития морской отрасли свидетельствуют о другом — постепенном превращении Украины из морской державы в «страну у моря». От некогда самого большого в мире Черноморского пароходства остались одни воспоминания. Сложные времена переживают и другие национальные судоходные компании. Экономический кризис повлиял также на работу портов. За девять месяцев 2009 года грузооборот портов Украины сократился на 21% — до 80 млн. тонн. Конечно, проще всего было бы свалить все на кризис, если бы за это же время грузооборот российских портов не увеличился на 8% — до 368,6 млн. тонн, а грузооборот портов Южного бассейна, составляющих главную конкуренцию украинским портовикам, — вообще на 14%, до 134,8 млн. тонн(рис.2).